

A Szolidaritás* küldte, a Szeta** fogadta őket:

lengyel gyerekek a Balatonnál

„Elutazott Budapestről az a huszonnégy fős lengyel gyerekcsoport, amely magyar családok vendégeként július 10-től két hetet töltött hazánkban. A csoport tagjai – hátrányos helyzetű szülők tíz-tizenöt éves gyermekei – a Balatonnál nyaraltak, de megismerkedtek fővárosunkkal is. Vendéglátásukról meghívóik társadalmi összefogással gondoskodtak.”

Jól fésült híradásunkat az MTI felvette ugyan, ám a telexgépek már nem továbbították a lapok szerkesztőségébe. Hiába volt hát az öncenzúra, hiába hallgattuk el: ki küldte és ki fogadta a gyerekeket. A Szolidaritás Varsó környéki mazowszei szervezete válogatta őket, és kísérőik is a Szolidaritás aktivistái voltak. A vendéglátást pedig – sok önkéntes segítőtárral együtt – a Szegényeket Támogató Alap készítette elő.

Magyarországon a múlt év augusztusa óta nem kevesen töprengtek azon, hogyan fejezhetnék ki legalább egy jelképes gesztussal rokonszenvüket a lengyel nép iránt. Már a télen szóba került, hogy gyerekeket kellene vendégül látni, morzsányit enyhítve így néhány család gondjain, ha már a hivatalos suttogó propaganda annyit hajtogatja, hogy nálunk sokkal jobb. A Szeta eredetileg valami másra gondolt, nagyobb szabású, intézményes akciót tervezett. A Vöröskereszt révén akartunk gyűjtést kezdeményezni, és pénz- meg élelmiszersegélyt küldeni Lengyelországba. A szervezet országos vezetőségének főtitkárhelyettese azonban válaszevelben felvilágosított, hogy:

„a Magyar Vöröskereszt nem diszkriminál segítségre szoruló és segítségre szoruló között, ezért nem nemzetek szerint elkülönítve hirdeti meg a megsegítendő népek iránti szolidaritási akciókat.”

Hogyan kezdjük?

Be kellett látnunk: a társadalmi segítség mozgósítására létrehozott hivatalos szervezet nem fog mellénk állni. Így hát csak a szerényebb öletek között válogathattunk. Ekkor fogott bele a Szeta a gyereknyaraltatás előkészítésébe.***

Már a kezdet kezdetén számtalan aggályt kellett leküzdenünk. Hogyan leszünk képesek összehangolni a varsói szervezést és a pesti teendőket? Ha előbb a csoport összeszedésére teszünk kísérletet, milyen biztosítékot adhatunk a lengyeleknek, hogy szándékaink komolyak, hogy összejön a pénz... Ha pedig azzal kezd-

jük, hogy gyűjtést indítunk a költségek fedezésére, hogyan tudjuk meggyőzni támogatóinkat, hogy a gyerekcsoport, amelynek a számára adakoznak, nem csupán a mi képzeletünkben létezik?

Végül is úgy döntöttünk, hogy Varsóban fogjuk kezdeni. Ott mégsem magas személyek bizalmát kell elnyernünk. Egy nagy szervezettel lesz dolgunk, melynek munkatársai között – azt reméltük, s mint kiderült nem alaptalanul – akadnak majd olyanok, akik hallottak a magyarországi Szeta munkájáról. Bízunk benne, hogy a Szolidaritás emberei megértik nehézségeinket, és készséggel segítségünkre lesznek.

A gyerekeket a lengyel független szakszervezet pedagógus aktivistái ajánlották: tanárok, családgondozók. A leginkább rászorulókat keresték meg a mazowszei terület három körzetéből, elsősorban sokgyerekes munkás- és alkalmazott családokat. A Szolidaritás varsói székházában falragaszok is hirdették a magyarországi meghívást. A tuluszi és osztóvi körzetből paraszt, gyári dolgozó és vasutas, Varsóból szobafestő, szak- és segédmunkás, irodai alkalmazott szülők gyerekeiből állt össze a csoport.

A budapesti gyűjtés baráti összejövetellel kezdődött: e sorok írója beszélt egy magánlakáson lengyelországi élményeiről és a gyerektábor tervéről. Vállalkozásunk komoly többletterhet rótt a Szetára; a nyaraltatásra a szokásosnál szélesebb körben kellett gyűjtenünk. Nem lehettünk biztosak benne, hogy néhány hét alatt sikerül összehoznunk legalább hatvanezer forintot. A Lengyelország körüli hangulatkeltés is némi aggodalomra adott okot: éppen elégszer hallottuk mi is, hogy a magyar társadalomban egyre nő a lengyelek elleni ingerültség, hogy az emberek azt beszélik, azok ott egyszerűen csak nem szeretnek dolgozni, és nekünk kell eltartani őket... Nos, gyűjtő portyáink során nem ezt tapasztaltuk. Támogatóink között volt, aki Szent Adalbert példáját emlegette, a pogány magyarok lengyel térítőjét, mások a lengyel menekültek 1939-es befogadását vagy azt, hogy a lengyelek 1956-ban nagyszabású véradó akcióval, 1957-ben magyar gyerekek üdültetésével segítettek nekünk. És persze sokan beszéltek rokonszenvvel a mai

lengyelországi megújulási folyamatról. Csakhamar egybegyűlt a pénz, összesen nyolcvanezer forint (mert a táborozás ideje alatt is érkeztek újabb adományok; még ajándécsomagokra is tellett), és egyszerre hárman ajánlották fel nyaralójukat a gyerekek elhelyezésére.

Kiskapuk...

A további teendők gyerekjátéknak ígérkeztek – ki gondolta volna, hogy épp a hatóságokkal kell bújócskát játszunk. Tudvalevő, hogy a lengyel turistáknak magyarországi tartózkodásuk minden napjára 150 forint értékű zlotyt kell beváltaniuk. Ez alól csak az kaphat mentesítést, akit magyarországi meghívója hivatalos okiratban koszt-kvartélyra vállal. Azaz, csak kaphatna, ha közvetlen hozzátartozója volna vendéglátójának, mert – miként arról a Fővárosi Tanács tavaly szeptemberben körlevélben értesítette a kerületi tanácsokat – a két ország pénzügyminisztériumainak újabb keletű megállapodása szerint csak a legközelebbi rokonokat lehet meghívni. Nem sok időnk volt a intézkedés okain töprengeni, sürgősen ki kellett vágnunk magunkat a bajból. Az egymásnak ellentmondó információkat bogozva (egyes kerületekben nemhogy a friss megszorításról tudtak volna, még arról sem hallottak, hogy egyáltalán létezik a hatóság által hitelesített meghívás intézménye; máshonnan a vám- és pénzügyőrséghez utasítottak bennünket) kiderült, hogy két kerületben a tanács hajlandó kiadni és lebélyegezni a meghíváshoz szükséges nyomtatványt. Rohammunkában szerveztük át a meghívók csapatát; huszonnégy óra alatt kellett találunk vagy másfél tucat embert a két engedékeny kerületben, aki vállalja az ismeretlen lengyel gyerekek meghívását.

A hiteles meghívólevelek kijuttatása Lengyelországba, a repülőjegyváltás és a helyfoglalás most már valóban játékos feladat volt. Barátaink pokrócokat, hálósákokat, konyhaedényeket adtak össze, és hamarosan sikerült berendezkednünk a nyaralónak átalakított, tágas Balaton-felvidéki parasztportán*. A Feriegyi repülőtéren majdnem húsz autós gyűlt össze – ismerőseink és ismerőseink ismerősei –, hogy a vendégeket a táborba szállítsák. Némelyiküktől zavartan kellett elnézést kérnünk: nem volt annyi gyerek, ahány felajánlott hely a kocsikban. Barátságosan búcsút intettünk a tiszteleltünkre felsorakozott civil ruhás rendőröknek, és a kocsisor megindult a Balaton felé.

Tábor?

Gyerekkori emlékeinkben a tábor zászlófelvonással, kötelező programokkal, fegyelmezési gyakorlatokkal társul. Nem akartuk, hogy lengyel vendégeink is ilyen

tábort kapjanak. Akinek kedve volt, lejött a révfülöpi strandra, ahol úszni, evezni tanítottuk őket. Mások kirándultak a Káli-medencében. A fiúk napokig szerelték a házban hányódó ócska bicikliket, és kerékpártúrára indultunk. Segítettek a háztartás ellátásában, a tűzrakásban, mosogatásban, és élvezték a bőséges ebédeket, vacsorákat, melyeket felváltva (és egymással versengve) állított elő négy mesterszakács*: egy történész, egy matematikus, egy szociológus és egy költő. Ismert dalénekesünk*** minikoncertet adott, máskor bohóccsoport látogatta meg a tábor. Közben a gyerekek több csoportban feljöttek Budapestre is, megnézték a Várat, elmentek a lengyel templomba, és jól mulattak a Vidám Parkban. Rajk Lászlóné**** uzsonnára hívta őket. (Haláláról értesülve a csoport lengyel szervezői a gyerekek nevében koszorút helyeztek el Júlia asszony ravatalára.)

Vendégeink nagy feltűnést keltettek a faluban. Eleinte mindenki megbámulta Solidarnosc feliratú sapkáikat, tarisznyáikat, de aztán megszokták a kezdetben merésznek vélt viseletet, és a gyerekek szívesen hagytak itt emléke egy-egy sapkát, trikót vagy jelvényt. A helybeliek között akadt, aki még emlékezett a világháború alatt itt elszállásolt lengyel menekültekre. El-eljöttek a táborba, zöldséget-gyümölcsöt hoztak, és emlékeikről beszéltek. A falu befogadta a gyerekeket: most megint voltak lengyelei...

Csak a hatóságoknak nem tetszett a táborozás. Megakadályozni, úgy látszik, nem akarták, túlságosan látványos fellépés kellett volna hozzá, de a maguk rabló-pandúr játékát sem bírták abbahagyni. Reggelente újra meg újra rendőrök és tanácsai tisztviselők bukkantak fel a gyerekek szállásán, és hol az üdülőtérületi adó befizetésének, hol az egészségügyi előírások megtartásának ellenőrzése címén írták össze a táborban dolgozó magyar szervezőket. A Balaton-part nyaranta teli van rendőrökkel, és gyakoriak az országúti ellenőrzések. De annyiszor valószínűleg egyetlen gépkocsit sem ellenőriztek ezen a nyáron, mint a táborba élelmiszert szállító Zsigulit. Mindezt azonban, ha bosszantó is, könnyű elviselni. Annál súlyosabban érintett mindannyiunkat, hogy a hatóságok indoklás nélkül kiutasították az országból a tábor tolmácsát, Wojciech Maziarst****, az ELTE magyar szakos hallgatóját. (Ügyéről lapunk más helyén számolunk be részletesebben.)

Az utolsó napon megkértük a gyerekeket, írják le: mi tetszett Magyarországon, és mi nem. A legtöbben a magyarok vendégszeretetét dicsérték. „Szeretnék jövőre is idejönni – írta a tizenkét éves Elsbietta. – Ha nem lenne Szolidaritás, soha nem utazhattam volna külföldre.” Jacek, a nagyfiúk hangadója azt is megírta, hogy a rendőrség viselkedését sehogyan sem tudja megérteni: „Szerintem tízszer is lefénnyképezték, azt hitték, tolvaj vagyok.” Majd tapintatosan hozzátette: „De a rossz dolgokról udvariasságból nem írok.”

Demszky Gábor

JEGYZETEK

BESZÉLŐ 1

11. p. *Kis János beköszöntője
 ** „A kommunista mozgalom revizionistái” – revizionistáknak nevezték Nagy Imre követőit, az 1955–56-os pártellenzék tagjait.
15. p. *A cikk szerzője Szilágyi Sándor.
 ** ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest); MKKE = Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (Budapest), ma: Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem; SOTE = Semmelweis Orvostudományi Egyetem (Budapest).
 *** *Bibó-émlékkönyv* – Bibó István tiszteletére, 70. születésnapjára született írások kétkötetes, gépiratos szamizdatgyűjteménye. Lásd Szabó Miklós ismertetését a *Beszélő* e számában. 1984-ben a Krassó György által alapított M. O. (Magyar Október) és az ABC kiadta 4+1 kiegészítő kötetben. Hivatalosan 1991-ben jelent meg (két kötetben) a Századvég Kiadó és az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem (Bern) gondozásában.
16. p. * „a Közgazdasági Egyetem rektora és rektorhelyettese” – Csizmadia Ernő akadémikus és Szuhai Miklós egyetemi tanár.
21. p. * *Gépiratos irodalomnak* a szamizdat első, írógéppel sokszorosított (indigóval másolt) termékeit nevezték. Elsősorban politikai és történeti, szociológiai tematikájú írásokat terjesztettek ilyen formában, például Rajk László szamizdatbutikjában is. Ennek egyik katalógusát e számban is láthatjuk. Kéziratban terjedt a katolikus bázisközösségek vallásos jellegű ún. ajándékirodalma is.
 ** *pasztoráció* = hitterjesztés
 *** „*vad békepapok*” – a sztálinista állammal együttműködő papokat, lelkészeket nevezte a köznyelv *békepapoknak*. E pejoratív felhangú megnevezés az együttműködés formai keretét biztosító papi békemozgalomra utal, amely az 1950. augusztus 1-jei papi békegyűlést követően terjedt el.
22. p. * *szeminárium* = papnevelde
 ** *karizmák* (kegyelmi adományok) a katolikus teológia szerint Isten Lelkének (a Szentléleknek) az egyes hívőkre gyakorolt hatásai. Az apostoli korban (az őskereszténység korában, az apostolok fellépésétől kb. Kr. u. 150-ig) a következőket sorolták ide: bölcsesség, tudás, csodatevő hatalom, a szellemek megkülönböztetésének képessége, kormányzóképeség, a nyelvek adománya.
 *** *Znak* = Katolikus képviselők korai ellenzéki csoportja a lengyel parlamentben (szejmében). Lásd ezzel kapcsolatban e számban a varsói kerekasztal-beszélgetés Geremek-hozzászólását, továbbá T. G. Ash: A lengyel forradalom (AB-Beszélő Kiadó, Bp. 1990) c. könyvét (187. p.).
24. p. * *Hartai Márton* = Wildmann János
 ** *Beszélgetés egy katolikus pappal* – a katolikus pap Virágh József.
 *** *főmegyések* (szleng) = a főegyházmegyéekben (Eger, Kalocsa, Esztergom) működő papok.
28. p. * *Pákh Tiborról* és ügyéről lásd a vele készült interjút a *Beszélő* 2. és az új folyam 1991/24. számában. (1991. június 15.)
32. p. * *Kapusi György pszichológus* – nyilvánvaló elírás, később (lásd 381. p.) Kapusi Gyuláról van szó, és ez a helyes.
33. p. * A *Szolidaritás* lengyel független szakszervezeti mozgalom, amely az 1980. augusztus 31-i gdanski megállapodás után 35 független szakszervezeti alapító bizottság kezdeményezésére 1980. szeptember

- 17-én alakul meg, s e napon kéri jogi bejegyzését Szolidaritás Független Öngazgató Szakszervezet néven. A Lengyel Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága 1980. november 10-én jegyezte csak be, s a Független Szakszervezet ekkor vált legitimé.
- **A *Szeta* 1980-ban alakult, elsősorban szociológusokból, akik korábban a Kemény István vezette szegénység- és cigánykutatásokban vettek részt. E nem direkt politikai szerveződés a társadalom perifériáján élők anyagi és jogi segélyezését vállalta. Alapítói között volt: Solt Otília, (F.) Havas Gábor, Demszky Gábor, Iványi Gábor, Kőszeg Ferenc, Lengyel Gabriella, Pik Katalin, Nagy Bálint és Nagy (W.) András.
- ***„Ekkor fogott bele a *Szeta* a gyereknyaraltatás előkészítésébe.” – A lengyel gyerekek 1981-es nyaraltatásának előkészítésében és szervezésében pótolhatatlan tevékenységet végzett a lengyelül kitűnően tudó műfordító, Kerényi Grácia, Kerényi Károly klasszikafilológus leánya. Ez az akció óriási mozgósító erőt jelentett. Erről szól Tóth Gábor Ákos kulcsregénye, a *Nyúltrapp* (Garabonciás, 1990).
34. p. *„...*Balaton-felvidéki parasztporta...*” – a lengyel gyerekek nyaraltatásához az épületet Kende János operatőr és Erőss Tamás építész bocsátotta rendelkezésre.
- **„...*négy mesterszakács...*” – a négy mesterszakács tulajdonképpen három volt: Sulyok Miklós, Petri György és Buda Géza.
- ***„...*ismert dalénekesünk...*” – Cseh Tamás.
- ****„*Rajk Lászlóné uzsonnára hívta őket...*” – Rajk Lászlóné Földi Juliannáról, az 1949-ben koncepció perben kivégzett Rajk László özvegyéről van szó.
- ******Wojciech Maziarski*ről a *Népszabadság* 1991. augusztus 9-i számában Buda Géza írt részletes cikket A lengyel és magyar ellenzék kapcsolata címmel.
35. p. *A *csehszlovákiai magyar kisebbség kronológiája* c. írás Fényi Tibor munkája. Folytatása a *Beszélő* 2. számában (kötetünkben 74–80. p.). Az írás hivatalosan 1990-ben, a *Medvetánc*-könyvek Jelentések a határon túli kisebbségek állapotáról c. kötetében jelent meg. Bp., 1990. (Az adatokat 1989-ig kiegészítve tartalmazza e kötet.)
- **„...*a müncheni megállapodások nyomán...*” – 1938. szeptember 29-én Münchenben Chamberlain angol és Daladier francia miniszterelnök Mussolinival együtt Hitler követelésére hozzájárult ahhoz, hogy a Csehszlovákiához tartozó Szudéta-vidéket Németországhoz csatolják. A Müncheni Egyezmény kapituláció volt a totális diktatúra előtt.
37. p. **Párizsi békekonferencia* – 1946. április 25.–július 12. között a második világháború győztes nagyhatalmainak (Szovjetunió, USA, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, Franciaország) külügyminiszterei Párizsban értekezletet tartottak, amelyen kidolgozták a békeszerződés feltételeit, és kijelölték a háború utáni határokat, döntöttek a vesztesékekkel szembeni szankciókról.
- ***Nemzeti Front* – *Mlada Fronta*. A magyarországi Hazafias Népfronthoz hasonló, „álnépfrontos” szervezet, amely az egypártrendszerben minden társadalmi szerveződést igyekezett felügyelni, bekebelezni.
- ***„...*augusztus 14-én, a békekonferencián...*” – helyesen: augusztus 24-én került napirendre Párizsban a magyar békeszerződés, amelyet október 12-én fogadtak el.
- *****Lidice* – Prágától nyugatra fekvő cseh helység, amelyet a németek 1942 júniusában, Heydrich helytartó meggyilkolását követően leromboltak, férfitlakosságát meggyilkolták.
- *****„...*Csehszlovákia deportálnak mintegy 44 ezer magyart...*” – a Szlovákiából Csehszlovákiaiba deportált magyarokról van szó.
40. p. **Matica Slovenska* – szélsőséges szlovák nacionalista mozgalom, a szlovák nemzeti függetlenségért harcol, a szlovák nemzetállam létét hirdeti. 1862-ben alakult, akkor mint közművelődési egyesület.
- ***KOR* – *Komitet Obrony Robotnikow* – Munkásvédelmi Bizottság, az 1976-os sztrájkok és tiltakozások nyomán alakult ellenzéki szerveződés. Eredeti formájában a KOR hidalta át elsőként a munkásság és az értelmiség közötti végzetes szakadékot. (Részletesebben lásd Timothy Garton Ash: A lengyel forradalom, AB-Beszélő Kiadó, Bp. 1990, 28–35 p., valamint uo. a 393. oldalon a 25. számú jegyzetben megadott irodalmat.) 1977-től Társadalmi Önvédelmi Bizottság néven folytatta tevékenységét. Kulcsszerepet játszott az 1980-as lengyel forradalom előtti szellemi-politikai erjedésben.
- ***„...*augusztus első felében nagy szolgálatot tett...*” – az 1980. augusztusi sztrájkmozgalomról van szó,